

İQTİSADI İNKİŞAFDA İNNOVASIYALI RESURLAR: NƏZƏRİ YANAŞMALAR VƏ TƏRİFLƏR

Elm və texnologiyanın inkişafı sürətləndikcə istehlakçıların məhsulun keyfiyyətinə tələbatı artır, şirkətlər böyüdükcə və yeni bazarlara çıxdıqca rəqabət də güclənir. Rəqabət prosesi bazarın, iqtisadi tərəqqinin və artımın inkişafı üçün mühüm vasitədir [3, s.203]. Rəqabət mühitin istehlakçılara məhsulların aşağı qiymətlərlə satılması ilə yanaşı, digər iqtisadi baxımdan müsbət cəhəti aşağıdakılardan da ibarətdir: 1) biznesin çiçəklənməsini təmin edir; 2) yüksək gəlirli şirkətlərin genişlənməsinə və səmərəsiz şirkətlərin ləğvinə imkan yaradır; 3) yeniliklərin istehsalda səfərbər edilməsini təşkil edir.

Qeyd edək ki, iqtisadiyyatda innovasiyanın rolu daxili və xarici amillər tərəfindən müəyyən edilir. Innovasiya nəzəriyyəsinin inkişafına mühüm töhfələr verən bir sıra yerli və xarici iqtisadçı-alimlərin əsərlərinin tədqiqatı göstərir ki, innovasiyaların tətbiqi təkcə dövlət dəstəyini deyil, həm də sahibkarlar tərəfindən planlaşdırmanı da tələb edir. Zaman keçdikcə "innovativ fəaliyyət" anlayışı da dəyişmişdir.

Belə ki, alimlər innovativ funksiyaları müəyyən edərək, innovasiyanın vəzifələrindən birinə - məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına və müvafiq olaraq onun rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına diqqət yetirir. Digər tədqiqatçılar "innovativ fəaliyyət" anlayışını "innovativ proses" anlayışı ilə eyniləşdirir. Onların fikrincə, "innovasiya fəaliyyəti innovasiya prosesi ilə özüdür" [5, s. 37], onun istehsalda inkişafı (xidmətlər, texnologiyalar sayəsində) və müəyyən sektorda yayılmasını nəzərdə tutur. Bununla belə, həmin tədqiqatçılar innovasiya fəaliyyətini seriyalı və kütləvi istehsal, marketing və istehlak, həmçinin yeni məhsulların tətbiqi mərhələsini əhatə edən innovasiya prosesindən ayırd edir.

Yenilikçi fəaliyyət innovasiya prosesinin bir hissəsidir, yəni onun təməl rolunu

oynayır [1,s.115]. İnnovasiya prosesinin və innovasiya fəaliyyətinin başa düşülməsinə dair yuxarıda göstərilən şərtləri və yanaşmaları ümumiləşdirərək, belə qənaətə gələ bilərik ki, müəssisədə innovasiya öz-özünə yaranmır, onlar təsərrüfat subyektlərinin məqsədyönlü fəaliyyətinin nəticəsidir. İnnovasiyalar texnoloji inkişafı və innovasiya fəaliyyətini təmin edən ən mühüm vasitədir. Onların hesabına müəssisənin, bölgənin, ölkənin rəqabət qabiliyyəti əhəmiyyətli dərəcədə arta bilər.

Azərbaycanda innovativ malların, işlərin, xidmətlərin ölkənin ÜDM-də payı 0,3 faizdən çox olmadığı halda, Malta, Finlandiya, Çexiya kimi ölkələrdə bu pay müvafiq olaraq 24,8 faiz, 10,8 faiz və 9 faiz təşkil edir [2], bu da, zənimizcə, aşağıdakı problemlərlə əlaqədardır: – yerli sənaye müəssisələrinin aşağı rəqabətli statusun olması; - sənaye müəssisələrinin innovasiya fəaliyyətinin idarə edilməsinin səmərəsiz mexanizmlərin mövcudluğu. Göstərilən problemlərin həlli, fikrimizcə, innovasiya fəaliyyətinin səmərəli infrastrukturunun formalaşdırılmasında olmalıdır, bu məsələ isə hələ də öz öyrənilməsi aktuallığını saxlayır. İndiyədək “innovasiya infrastrukturu”, onun rolu və məzmunu, eləcə də onun infrastruktur formalaşmalarının sistemli tədqiqi haqqında birmənalı yanaşma yoxdur. Yəni innovasiya infrastrukturu haqqında fikirlər daim dəyişir. Bizim yanaşmaya bəzi müəlliflərin yanaşmaları yaxındı. Belə ki, mənbələr [2, s. 233] haqlı qeyd edirlər ki, innovativ infraqstruktura müəssisədə liderlərin fəaliyyətinin transformasiyasına yönəlmiş çağırış, motivasiya, koordinasiya tədbirlərini əhatə edən təşəbbüskar rol verilir. Müəlliflər iddia edirlər ki, innovasiya infrastrukturunun inkişafı mütləq idarə edilməli olan dəyişikliklərlə müşayiət olunur. Amma bu dəyişiklikləri idarə etmək üçün ümumilikdə infrastrukturun, xüsusən də innovasiya infrastrukturunun nə olduğunu müəyyən etmək lazımdır. Sözüün dar mənasında infrastruktur dedikdə, cəmiyyətin maddi-texniki bazasının tərkib hissəsi başa düşülür. Onun köməyi ilə ictimai istehsalın səmərəli inkişafı və fəaliyyət göstərməsi üçün ümumi şərait yaradılır [4]. “İqtisadi lüğət” [6] və iqtisadiyyata aid digər nəşrlərdə infrastruktur daha geniş şəkildə şərh olunur: “ İnfraqstrukturu - istehsala xidmət edən və insanların güzəranını təmin edən sənaye sahələrinin məcmusudur”.

İndi keçək innovasiya infraqstrukturu anlayışına. Burada qeyd etmək lazımdır ki, elmi ədəbiyyatda “innovasiya infraqstrukturu” və “innovasiya fəaliyyətinin infraqstrukturu” anlayışları eyniləşdirilir.

Nəzərdən keçirdiyimiz konsepsiyaya sistemli yanaşma onu deməyə əsas verir ki, innovasiya fəaliyyətinin infraqstrukturu innovasiya fəaliyyətinin səmərəli fəaliyyətinə töhfə verən bir-biri ilə əlaqəli və bir-birini tamamlayan sistemlərin (təşkilati, maliyyə, maddi, informasiya və s.) məcmusu kimi nəzərdən keçirilə bilər.

Bir sıra müəlliflər [115, s. 24; 2, səh. 169; 3, səh. 455] innovasiya infraqstrukturunu yeni məhsulun yaradılmasına, tətbiqinə və satışına lazımi şəraiti yaradan və bir-biri ilə əlaqədə olan institutlar məcmusu kimi başa düşürlər. Bu institut şəklində həm müəssisə, həm də dövlət qurumu ola bilər.

Tədqiq olunan konsepsiyalar və yanaşmalar əsasında biz innovasiya fəaliyyətinin infraqstrukturunu innovativ fəaliyyəti təmin edən müxtəlif sistemlərin məcmusu kimi qəbul etməyi təklif edirik.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Жумагулова А.К., Бимагамбетова Б.К. Инновационное развитие экономики Казахстана в условиях глобальной конкуренции наука и реальность, № 1(5), 2021, с.114-117.
2. Инновационная экономика: научно-методическое пособие / под ред. М.В. Кудиной и М.А. Сажинной. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 304 с.
3. Макализ Д. Экономика бизнеса: конкуренция, макростабильность и глобализация: пер. с англ. – М.: Просвещение/Бином, 2014 г. – 695 с.
4. Российская социологическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – URL: <http://voluntary.ru/dictionary/619/word/infrastruktura>
5. Сологубова Г.С. Составляющие цифровой трансформации: монография. – М.: Изд-во Юрайт, 2021. – 147 с.
6. Экономический словарь [Электронный ресурс]. – URL: <https://ekslovar.ru/i/infrastruktura>